વીર સંવત ૨૪૯૨, ફાગણ વદ ૦)), સોમવાર
તા. ૨૧-૦૩-૧૯૬૬
ગાથા–૮, ૯. પ્રવચન નં. ૭

આ 'ઇષ્ટોપદેશ' આઠમી ગાથા (ચાલે છે). સત્ય સ્વરૂપ શું છે અને સત્ય સ્વરૂપમાં અસત્યપણે માનતા કેમ મોહ કરીને દુઃખી થાય છે એની આ વ્યાખ્યા છે. આઠમી ગાથાનો અર્થ જુઓ! **'જોકે શરીર...'** આ શરીર પરદ્રવ્ય છે.

મુમુક્ષુ :– ક્યારે?

ઉત્તર :- અત્યારે, ક્યારે શું વળી? આ કોનું? આ તો જડ છે, માટી છે.

મુમુક્ષુ :- ઇ તો જીવ ચાલ્યો જાય ત્યારે પણ?

ઉત્તર :- પણ જીવ ચાલ્યો ક્યાં જાય? જીવ જાય ક્યાં? બીજે જાય તો બીજું શરીર (મળે). જાવું હતું ક્યાં?

તેથી તો શબ્દ પડ્યો છે, જુઓ! અંદર આવે છે ને? સર્વ 'દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ' લીધો છે ને? શરીરનો સર્વથા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ અન્ય સ્વભાવ છે. શરીરનો. ઠીક! પહેલો 'શરીર' શબ્દ છે કે નહિ? આ આજે કંટાળીને આવ્યા હતા. માથું ફોડું, કાલે તો મરી જાઉં. ઇ તો બે દિ' થાય ને થયું, બે દિ' થાય ને કાંઇક મોહનું ભૂત વળગે મોહ.

મુમુક્ષુ :– આપે તો કીધું મોહનું.

ઉત્તર :– અહીં ઇ મોહની તો આ વાત ચાલે છે. આ શરીર જડ છે, માટી રજકણ છે, અજીવ તત્ત્વ છે. એના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ આત્માથી સર્વથા અન્ય સ્વભાવી છે. અન્ય સ્વભાવી સમજાણું?

મુમુક્ષુ :– ઇ આટલો બધો મોહ શેનો ગરી ગયો?

ઉત્તર :– ઇ મોહ ગર્યો, કર્યો માટે ગરી ગયો. ક્યાં ગરી જાય? તમે ઇ મોહ અંદરથી ઊભો કરો છો.

મુમુક્ષુ :– પણ ગરી ક્યાંથી ગયો?

ઉત્તર :– હા મોહને. ઉભો કેમ થઈ ગયો મફતનો એની મેળાએ? કરે પોતે.

મુમુક્ષુ :– ઘરમાં ગરી ગયો કેમ?

ઉત્તર :– કરે છે પોતે. ગરે છે ક્યાં? કરે છે પોતે ને વળી ગરી ગયો ક્યાં? એનો અર્થ શું? ઇ તો અહીં કહે છે. આહાહા..!

કહે છે કે, શરીરના રજકણે રજકણ, આ પરમાણુ છે આ તો, આ કાંઈ એક વસ્તુ નથી, ઘણા રજકણોનો સમુહ છે, તો દરેક શરીરનો એક એક રજકણ આત્માના સ્વભાવથી એના દ્રવ્યનો સ્વભાવ અન્ય છે, ક્ષેત્ર અન્ય છે, એની દશા અન્ય છે ને એનો ભાવ-ગુણ પણ અન્ય છે. છતાં મૂઢ એ મારા માનીને એનું રક્ષણ કરું અને એનાથી ઠીક હોય તો મને ઠીક ને અઠીક હોય તો મને અઠીક, એમાં રોગ હોય તો અઠીક ઇ મિથ્યાદષ્ટિ પાખંડ ભાવ કરીને અનાદિથી આમ રખડી રહ્યો છે. સમજાણું કાંઈ?

'શરીર...' જુઓ! **'ઘર,...'** મકાન. એના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ તદ્દન જુદા છે. આ આત્માનો સ્વભાવ આનંદ ને જ્ઞાન (છે). એનું ક્ષેત્ર અહીંયાં આત્મામાં, એની દશા વર્તમાન પર્યાયમાં, એની શક્તિ–ગુણ ત્રિકાળ ઇ પોતામાં છે ઇ તો. પણ ઇ પોતે કોણ છે એના ભાન વિના આ શરીરના મોહે અને ઘરના મોહે 'એ મારા અથવા મારા જેવા, ઇ મારા જેવા મારી જાતના છે' એમ માની જેના ઘરમાં પરદ્રવ્ય છે, એ વસ્તુ જ પર છે, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ તદ્દન (જુદા છે). મોહમાં **'જાલમેં ફસકર...'** પોતે એમાં ફસાય છે. અનાદિથી મૂઢ પોતાના વસ્તુના સ્વભાવને ભૂલી અને એમાં ફસાય છે, ફસ્યો જીવ ન્યાં. ઘર એમ સ્ત્રી,

'ધન..' ધન–એ લક્ષ્મી. લક્ષ્મીના રજકણે રજકણ આત્મ તત્ત્વથી (ભિન્ન છે). એનું દ્રવ્ય એટલે વસ્તુ, એનું ક્ષેત્ર એટલે પહોળાઈ, એનો કાળ એટલે લક્ષ્મીની દશા–અવસ્થા અને ભાવ એટલે એની શક્તિ. બધું આત્માના સ્વભાવથી લક્ષ્મીનો અન્ય સ્વભાવ છે. પણ મૂઢ એ લક્ષ્મીને નહિ ... ગયું તો અરે..રે..! હાય.. હાય..! (ગયું), આવે તો (રાજી થાય). એ પરદ્રવ્યને સ્વદ્રવ્ય માનીને મૂઢ પરમાં હિતબુદ્ધિએ રખડી રહ્યો છે. આહાહા..! એને ખબર નથી. શું સ્વ છે ને શું પર છે.

મુમુક્ષુ :– મહેનત કરીને કમાયા..

ઉત્તર :– મહેનત કોણ કમાણું હતું? ધૂળ. તેં રાગ કર્યો હતો. કમાણો કે દિ'? પૈસા કે દિ' એના હતા? એના બાપના હતા? એના હતા? કહો, 'પુનમચંદ'ના છે પૈસા? કે એના બાપના છે? આહાહા..!

અહીં તો એક દ્રવ્ય જે વસ્તુ પોતાની છે એ પોતા સિવાયના અનેરા પદાર્થના જેટલા સર્વથા ભિન્ન સ્વભાવી દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ છે એને ઠીક હોય તો કંઈક પણ અંદર ઉલ્લાસ આવે, અઠીક હોય તો (દ્વેષ) આવે એ બધું મોહ મિથ્યાત્વભાવ કરી અને પરને પોતાના માનીને મહા અધર્મ–પાપ ઉત્પન્ન કરે છે અને વધારે પાપને સેવીને આથી દુર્ગતિ વધારે જાશે એવું કરે છે, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! લક્ષ્મી, પણ લક્ષ્મી તો ધૂળ છે તારી ક્યાં ચીજ હતી?

મુમુક્ષુ :– ઇ કમાણો ને?

ઉત્તર :– કમાણો કે દિ'? ધૂળમાં પણ કમાણો નથી. એણે રાગ કર્યો હતો. એ ચીજ

તો એને કારણે આવી છે. શું રાગને કારણે આવી છે? સમજાણું કાંઈ? રાગનો ભાવ તારામાં છે અને એની અવસ્થા ને એનો ભાવ એનામાં છે. એની અવસ્થા ને એનો ભાવ એનામાં છે. ઇ શું તારે લઈને આવે છે? પર વસ્તુને અને સ્વને તદ્દન ભિન્નતા એમાં ન માનતા બેને એક માનીને મિથ્યાબુદ્ધિ, અસત્યબુદ્ધિ, પાપબુદ્ધિ, દુઃખબુદ્ધિ નવા પાપને ઉત્પન્ન કરે છે અને પાછું માને કે અમે ઠીક કર્યું. આહાહા..!

'સ્ત્રી...' સ્ત્રીનો આત્મા ને એનું શરીર તદ્દન અન્ય સ્વભાવી છે. આ આત્માનો સ્વભાવ અહીં (છે), એનો સ્વભાવ એના આત્મામાં (છે). આ જડના એના શરીરનો સ્વભાવ જડમાં. તદ્દન બેય ભિન્ન (છે) છતાં આ સ્ત્રી મને સુખ આપે છે, પ્રતિકૂળ હોય તો દુઃખ આપે છે. એમ મૂઢ મિથ્યામાન્યતા, પાખંડબુદ્ધિ, ભ્રમણા ઉત્પન્ન કરી નવા પાપ અનંતા નવા બાંધે છે. આહાહા..! ભારે વાત, ભાઈ!

મુમુક્ષુ :- અમારી એક વાતેય રહેવાની નથી.

ઉત્તર :- તમારી નહિ, દુનિયાની આખાની.

મુમુક્ષુ :- ઇ વાત તો ઠીક પણ ઘરના ઉપર તો રાગ થાય ને.

ઉત્તર :- આ ઇ જ કહે છે. ઇ પરદ્રવ્ય છે કે સ્વદ્રવ્ય છે? ઇ પરપદાર્થ છે કે સ્વપદાર્થ? આ પ્રશ્ન (છે) મારો.

મુમુક્ષુ :- ઘરના કુટુંબના તો પોતાના કહેવાય ને.

ઉત્તર :- ઘરનું કે દિ' એના બાપનું હતું એનું કોઈનું? દ્રવ્ય જ પરનું છે. ઇ આત્મા ક્યાંથી (તારો થયો)? હમણાં બીજો દાખલો આપશે. ક્યાંકથી આવ્યો ને ક્યાંક ચાલ્યો જાય છે. ઇ તારે લઈને આવ્યો નથી ને તારે લઈને જાશે નહિ. મફતનો મૂઢ પરદ્રવ્યમાં પોતાનું માની મહા અસત્યબુદ્ધિ સેવી નવી પ્રતિકૂળતા ઉભી કરે છે. આહાહા..! કહો, સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- બીજાને નહોતા ને અમારે છોકરા થયા.

ઉત્તર :- કોના છોકરા પણ? છોકરો કેવો? એને એને ઉપજાવ્યો છે? એનો છોકરાનો આત્મા ઉપજાવ્યો છે? એના શરીરને ઉપજાવ્યું છે એણે? શરીર તો જડ છે. આત્મા જડને ઉપજાવે? આત્મા એના આત્માને ઉપજાવે? ઉપજાવ્યું એટલે શું?

મુમુક્ષુ :- જનક કહેવાય ને!

ઉત્તર :- જનક એટલે શું? એ તો નિમિત્તપણે બોલાય છે. આત્મા તો એનો છે અને શરીર એનું છે. એના રજકણો જડ છે. આ આત્માએ એને એ પદાર્થને બનાવ્યો હશે? દિકરાના આત્માને આણે બનાવ્યો છે?

મુમુક્ષુ :- ઇ બધા ઊંડા પાણીમાં શું કરવા ઉતરવું?

ઉત્તર :- થઈ રહ્યું. ન ઊંડામાં ઉતરવું હોય તો ઊંડો રખડે. કેમ? સારી રીતે ઊંડો રખડે.

અહીં તો સ્વ ને પર દ્રવ્યની વચ્ચે વિવેકની વાત કરે છે. જેને સ્વ ને પરની વિવેકતાની ભિન્નતા ભાસતી નથી તે પરને પોતા સમાન અથવા પોતે એ છે એમ માની અને હેરાન થઈને ચાર ગતિમાં અનંતકાળથી રખડી રહ્યો છે. સમજાણું કાંઈ?

એમ **'પુત્ર..'** લ્યો! એ પુત્રનો આત્મા જુદો, એના કર્મ જુદા, એનું શરીર જુદું, એના રજકણોનો પદાર્થ, પદાર્થ જ જુદો છે. એમાં તારો પદાર્થ ક્યાંથી આવી ગયો ઇ?

મુમુક્ષુ :- પદાર્થ જુદો હોય ત્યારે તો દીકરો કહેવાય.

ઉત્તર :- કોનો પણ દીકરો? એણે ઉપજાવ્યો છે છોકરાને? એના આત્માને ઉપજાવ્યો છે? ભ્રમણા તે ભ્રમણા. આઠ પાન શેરીની ભૂલ. એક મણમાં આઠ પાન શેરીની. એટલે? આખે આખી. આ તો વસ્તુ સ્વતંત્ર જગતના તત્ત્વો છે. અજીવ કે જીવ અનંત બીજાઓ જગતના હોવાવાળા પદાર્થ છે. તું પણ હોવાવાળો પદાર્થ છે. તો આ હોવાવાળોનો ઇ હોવાવાળો ક્યાંથી થઈ ગયો? સમજાણું કાંઈ?

'પુત્ર, મિત્ર...' વહાલા મિત્ર. આમ બોલે ત્યાં આમ એવું આમ બેય ભેગા થાયને સાંજે આમ ફરવા ગયા હોયને આહાહા..! એમાં બેઠા હોય આમ ને ઓહોહો..! જાણે એક બીજા.... કાંઈ નહિ. તું કો'ક ને ઇ કો'ક છે. મફતનો હેરાન થઈ ગયો પણ.

મુમુક્ષુ :- અંતરની વાતું એની સાથે કરે..

ઉત્તર :- હા. બે જણા એકલા બેઠીને અંતરની વાતું કરે. આમ વળી ખાનગી કહેવી હોય તો કાનમાં કહે. 'ગુલાબભાઈ!' આ મૂર્ખાઈ તે પણ કાંઈ ઓછી છે? કહે છે. ક્યાં પર વસ્તુ... એ મરીને ન્યાં ને ન્યાં એક જરીકમાં ઉ..હું થયું. પણ શું થયું? અરે..! હું એકલો છું ને ભાઈ! અંદર વ્હેમ નહિ પડી જાય બીજાને? કે આ હતા ને આને શું થયું આ? પણ ઇ પરદ્રવ્ય છે, શરીર પરવસ્તુ છે, એની મુદતે ત્યાં શરીર રહે છે, એની મુદતે આત્મા પોતાને કાળે રહે છે. તારા કારણે ને તારા ભાવે બિલકુલ રહેતો નથી. આહાહા..! કહો, સમજાણું કાંઈ?

'શત્રુ...' લ્યો! શત્રુ કોણ જગતમાં છે? બીજો પ્રતિકૂળ માને છે. શત્રુનું દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ જુદા છે. ઇ ક્યાં તને નુકશાન કરે છે? તેમ હેરાન પણ ક્યાં કરે? ને હિત પણ ક્યાં કરે? હેરાન-હિત કોઈ પરદ્રવ્ય કરતું નથી. તારા ભાવમાં આત્મા જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવને ભૂલી આ મને નુકશાન, આ મને લાભ કરે એવી માન્યતા નામ ભ્રમણાને, ભૂકા ભ્રમણાને ઘુંટી રહ્યો છે. અસત્યની ભ્રમણાને ઘુંટી રહ્યો છે. એના ફળ તો ઊંધા બંધના પડીને અનંતકાળથી ચાર ગતિમાં રખડવાના આવે છે. આહાહા..!

'શત્રુ આદિ સબ અન્ય સ્વભાવકો લિયે હુએ...' જુઓ! બધાને પહેલેથી લઈ લેવું. **'શરીર અન્ય સ્વભાવકો લિયે હુએ ઘર અન્ય સ્વભાવકો લિયે હુએ, સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્ર અન્ય સ્વભાવકો લિયે હુએ...'** એ એનો અનેરો સ્વભાવ જડનો ને આત્માનો બીજો છે. **'અન્ય**

હૈં,...' આત્માથી બિલકુલ જુદા છે. કેમ હશે આમાં? 'ફાવાભાઈ'! 'મનહર' ના આત્માને લઈને તો આને કાંઈ ઠીક થાય કે નહિ? કાંઈ બોલે કે, બાપા... બાપા કરે તો ઠીક થાય કે નહિ? હવે બાપા તમે ખર્ચો, ખર્ચો બે-પાંચ હજાર, હોં! મારી પેલી ન રાખશો.

મુમુક્ષુ :– બે-પાંચ હજાર ને?

ઉત્તર :– બધા તો બે-ચાર લાખ ખર્ચ થયા હોય એ બે-ચાર લાખ આપી દે? કહો, સમજાણું કાંઈ? બધા ધૂળ ને ધાણી મફતના મમતા... મમતા... મમતા... પૈસા પણ કાંઈ ને છોકરો પણ કાંઈ પરચીજ, આ ચીજ જુદી ને એ ચીજ જુદી. એના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ (જુદા). અહીં 'સર્વથા' શબ્દ વાપર્યો છે ને? 'સર્વથા' શબ્દ છે. જુઓ! અંદરમાં અર્થમાં આવશે.

'પરંતુ મૂઢ પ્રાણી મોહનીયકર્મકે જાલમેં ફસકર...' હોં! કર્મને લઈને નહિ. કર્મ પરદ્રવ્ય છે. **'જાલમેં ફસકર...'** જુઓ! છે ને? **'स्वानि प्रपद्यते'** ઇ માને (છે), પોતે માને છે એમ કહેવું છે ને? એટલે માને છે એટલે થઈ રહ્યું, ખલાસ થઈ ગયું. એ મોહના કર્મના વશ પડ્યો. **'ઇન્હેં આત્મા કે સમાન માનતા હૈ.'** ભઈ! અમે ને શરીર એક છીએ. બેય એકસાથે સાથે છીએ. સાથે કે દિ' હતો? તું તો અનંતકાળનો છો અને આ તો નવું આવ્યું છે. અનંતકાળનો તું અનાદિનો છો અને આ તો નવું આવ્યું છે. આ કે દિ' હતા? રજકણ તારી પાસે હતા કે દિ'? પેલા ભવમાં બીજા રજકણ હતા, ઓલા ભવમાં ત્રીજા હતા. હવે ઇ તો આ રજકણો આવે ને જાય છે. એ તો જુદા જુદા છે. પણ એ એના અવયવ દેખીને આ અવયવ મારા, આવી આંખુ ગોળ ચક્ર ને આ ને આ મોઢું ને આ આંતરડું આ ને લાલ આ ને કુંડળ જેવા કાન ને નાક ગરુડ જેવું ને આંખ્યું હરણની આંખ્યું જેવી અને મોઢું ચંદ્રના ઓલા જેવું, ધૂળ જેવું ને એવું સાહિત્યકાર લખે ને એવું? ભાઈ! '...' લખે, હોં! સાહિત્યકાર કવિ જ્યારે લડાવે ને (ત્યારે એવું લખે). પુરુષ સિંહ! અને આ પગ કેવા? કેળના ગર્ભ જેવા. કેળના ઓલા હોય છે ને? થાંભલા. કેળના થાંભલા. હાથ આમ કૂણા.. ધૂળમાં ય નથી. પાયખાનાના થાંભલા છે આ. આ વિષ્ટા ને પેશાબ રહે એના થાંભલા છે. આહાહા..! અરે..રે..! એને આત્મા કોણ? ને પરદ્રવ્ય કોણ? ખબર ન મળે અને પરદ્રવ્યને પોતાના માનીને મૂઢ થઈ મોટા દુઃખને ઉપર વ્હોરી રહ્યો છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

'વિશદાર્થ :– સ્વ ઔર પરકે...' જુઓ! ખુલાસો ઇ છે ને મૂળ તો? **'स्वपरविवेकज्ञानहीनः'** છે ને મૂળ તો? સ્વ અને પરના વિવેક એટલે જુદાઈ. આત્મા સ્વ અને શરીર, કર્મ, સ્ત્રી, કુટુંબ, લક્ષ્મી પર. બેના વિવેક, વિવેક નામ જુદાઈ, જુદાઈના જ્ઞાનથી રહિત. બે જુદે-જુદા ત્રણે કાળે છે. છતાં બેના જુદાના ભાન વિનાનો મૂઢ **'શરીર આદિક પર પદાર્થોંકો આત્મા વ આત્માકે સ્વરૂપ હી સમજતા રહતા હૈ.'** એ અમે છીએ અને કાં એ અમારું સ્વરૂપ છે, અમે એક જ જાત છીએ ને અમારા અંગ છે ને! માણસ નથી કહેતા કે, ભઈ ડાંગે માર્યા પાણી કાંઈ જુદા પડે? ડાંગે માર્યા પાણી (જુદા ન પડે) એમ આ બધા અમે એક

જ છીએ, બાપા! અમે એક અંગી કંઈ જુદા પડે? જુદા જ છે હવે, સાંભળને! ડાંગે માર્યા પાણી શું પાણીના રજકણે રજકણ જુદા છે. પાણીના રજકણે રજકણ જુદા છે. દરેક પોઈન્ટ રજકણે રજકણનું અસ્તિત્વ ને પાણીનું સત્, એક એક રજકણ પોઈન્ટ ભિન્ન ભિન્ન છે. કોઈ રજકણનું સત્ કોઈ રજકણરૂપના સત્‌રૂપે અસ્તિત્વરૂપે થતું નથી. કોઈની મોજુદગી, કોઈની મોજુદગીમાં ગરીને હયાતી રાખતું નથી. આહાહા..! ખબર ન મળે સ્વ શું ને પર શું?

'સ્વ ઔર પરકે વિવેકજ્ઞાનસે રહિત પુરુષ શરીર આદિક પર પદાર્થોંકો આત્મા વ આત્માકે સ્વરૂપ હી સમજતા રહતા હૈ. અર્થાત્ દઢતમ મોહસે વશ...' જુઓ! દઢતમ (લીધું છે). અહીં તો મિથ્યાદૃષ્ટિની વાત છે, હોં! સમ્યગ્દૃષ્ટિ પરને પોતાનું અંશે (પણ) માનતો નથી. ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહ્યા છતાં, લાખો સ્ત્રીઓ હોવા છતાં, રાજપાટમાં પડ્યો છતાં, એક અંશ પણ આ મારી ચીજ નથી. હું તો જ્ઞાન ને આનંદ છું. ફક્ત મારામાં જરીક આસક્તિનો રાગનો અંશ થાય છે એ મારી કમજોરીનું પાપ છે. પણ એ ચીજને લઈને મને સુખ છે કે એ ચીજ મારી છે એમ સમ્યગ્દૃષ્ટિ ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહ્યા છતાં (માનતો નથી). સમજાણું કાંઈ? એક અંશે પણ મારા આત્મા સિવાયનો રાગ પણ મારો નથી. એ બંધનું કારણ અને ઉત્પન્ન થયેલો વિકાર દુઃખરૂપ છે તો બીજી ચીજ તો મારી છે નહિ.

સમ્યગ્દૃષ્ટિ ધર્મી સ્ત્રીને દેખીને સુખ માનતો નથી. આહાહા..! સમજાય છે? શત્રુને દેખીને દુઃખ માનતો નથી. એ પરદ્રવ્ય મને દુઃખદાયક છે? નહિ, પરદ્રવ્ય દુઃખદાયક હોઈ શકે નહિ. તારી ઊંધી માન્યતા તને દુઃખદાયક છે અને સવળી માન્યતા–આત્મા શુદ્ધ ચિદાનંદ સ્વરૂપ એનું ભાન તને સુખદાયક છે. એ સિવાય કોઈ પરપદાર્થો સુખદાયક-દુઃખદાયક છે જ નહિ. કહો, સમજાણું આમાં? આદિ શબ્દમાં બધું લીધું. અમારો દેશ. જુઓને! દેશ માટે મરે છે કે નહિ? જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ પોતે છે એને પોતાની હયાતીનું ભાન નથી. એ પર હયાતીવાળા પદાર્થોથી સુખ અને દુઃખની કલ્પના કરી મિથ્યા ભ્રમણામાં (રખડી રહ્યો છે). ભ્રમણાનું ફળ શું હોય? ભ્રમણ. ભ્રમણાનું ફળ ભ્રમણ–ચોરાશીના અવતાર (છે). આહાહા..!

કહે છે કે, **'મોહસે વશ પ્રાણી દેહાદિકકો (જો કિ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ લક્ષણરૂપ હરેક પ્રકારસે)...'** અર્થાત્ અર્થ છે ને? **'(આત્મ સ્વભાવસે ભિન્ન સ્વભાવવાલે હૈં).'** ક્યાં ભગવાનઆત્મા! એ તો જ્ઞાન, આનંદ, શાંતિ, શ્રદ્ધા સ્વરૂપ આત્મા છે. બહુ તો અંદર એની એક સમયની પર્યાયમાં વિકાર કરે પણ છતાં એ વિકાર કાંઈ એનું સ્વરૂપ થઈ જતું નથી. જેનું સ્વરૂપ થતું નથી તેને પોતાના માનવા એનું નામ ભ્રમણા. વિકારના પરિણામને પણ પોતાના માનવા એ ભ્રમણા (છે). આહાહા..! એની ભૂલની એને ખબર પડતી નથી. આ ભૂલ હશે? આ તે ભૂલ હશે? કે આ તે મારો ગુણ છે? છે ભૂલ અને માને ગુણ. હવે ઇ ભૂલ શી રીતે નીકળે એને?

દરેક ચીજ શરીર આદિ, દેશ આદિ કે શત્રુ-મિત્ર આદિ એના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ,

લક્ષણ, લક્ષણ જ બધાના જુદા છે (તેને) **'આત્મા માનતા હૈ ઔર દઢતર મોહવાલા પ્રાણી,...'** પાછો સાધારણ દઢ મોહ નહિ, આસક્તિનો નહિ જરીકે, આ તો દઢતર મોહવાળો પ્રાણી. ઓહોહો..! શરીરની અનુકૂળતા હોય ને બાપુ! તો આપણને ઠીક પડે, હોં! એ જડના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ સરખા રહે તો તને ઠીક પડે એનો અર્થ શું? આ તો માટી છે, અજીવ તત્ત્વ છે, રૂપી તત્ત્વ છે, મૂર્ત તત્ત્વ છે. તું અમૂર્ત તત્ત્વ છો. બેય તત્ત્વે તત્ત્વની જાત જુદી છે. જાત જુદીને બીજી જાત તને લાભદાયક થાય (એ) તારી ભ્રમણા છે, ભ્રમણા. સમજાણું કાંઈ? મોટા ભણ્યા-ગણ્યાને પણ આ ભ્રમણા અંદરમાં ગરી ગઈ. પરવસ્તુથી અમને આમ થાય, પરવસ્તુના અમે કામ કરી દઈએ.

મુમુક્ષુ :- ભણાવે છે એવું.

ઉત્તર :- ભણાવે એવું. મૂઢ ભણ્યો હોય એવું ભણે ને! સમજાણું કાંઈ?

સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ વીતરાગદેવ જેને એક સમયમાં ત્રણકાળ, ત્રણલોકનું જ્ઞાન (છે) એ ભગવાન તો કહે છે અને એમ છે કે અનંત પદાર્થ છે ને, ભાઈ! તું એક જ છો જગતમાં? તો અનંત છે તે અનંત પદાર્થ દરેક પોતાના સ્વભાવ લઈને રહેલા છે. તો એનો સ્વભાવ એનામાં, તારો સ્વભાવ તારામાં. તારા સ્વભાવને એ મદદ કરે, નુકશાન કરે એવું ત્રણકાળમાં બનતું નથી. આહાહા..! તેમ એના સ્વભાવને તું મદદ કર, બીજા દ્રવ્યની સેવા કરીને એની મદદ કરું. ધૂળમાં પણ નથી. કોણ સેવા કરે? ભારે વાત આકરી, ભાઈ!. ઇ એની સેવાથી આ મરી ગયા કેટલાક સુધરેલા એવા. આપણે બધાની સેવા કરીએ છીએ. સેવા એટલે શું? આ શરીરમાં રોગ થાય એને તું મટાડી શકતો નથી અને બીજાની સેવા કરવા ગયો?

મુમુક્ષુ :- જનસેવા એ જ પ્રભુસેવા.

ઉત્તર :- જનસેવાની વ્યાખ્યા શું? જન એટલે શું? એ તો પરદ્રવ્ય છે. એની સેવા એટલે શું? એની દશા? એની દશા તો એનાથી થાય છે. આ બધા એમ ને એમ રખડ્યા ને? તમે બધા અડધા અડધા લુગડા પહેરીને ફરતા હતા. ઇ ફરતા હતા. એમાં એમ કે અમે કાંઈક સેવા કરીએ છીએ, અમે આમ કરીએ છીએ, એમ. સાદા લુગડા ને ફલાણું આમ સેવા કરીએ. ધૂળમાં પણ નથી. લુગડા સાદા તો એના જડના છે. સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- આવી વાત સાંભળવી ન ગોઠે.

ઉત્તર :- સાંભળવી ન ગોઠે. સાચી વાત, વાત સાચી છે. આ બધા ઘણાને પાવર ચડી ગયા છે ને! કોઈ કોઈની સેવા કરી શકતો નથી. હેં? તારી ૨૫ વર્ષની જુવાન બાયડી મરી જાય, તું વીસ વર્ષનો હોય, મરી જાય તો રાખને સેવા (કરીને). તારે મારી નાખવાનો ભાવ છે? ત્યારે ભાવમાં તારે રાખવાનો ભાવ (છે). તારા ભાવથી ત્યાં કાંઈ થાતું નથી. એમ તારા ભાવથી પરમાં બીજા દ્રવ્યમાં થઈ જતું હશે?

૨૫ વર્ષનો વહાલો દીકરો મરતો હોય. આમ લેહ.. લેહ કરતો (હોય), બે વર્ષના પરણેતર (હોય), લીલી સાઠા જેવી બાયડી મુકીને (મરતો હોય)... હાય! હાય! અર..ર..! આ કરતાં પરણાવ્યો ન હોત ને (તો સારું હતું) એમ કહે. પરણાવ્યો હોય ત્યારે તો એમ કહે, લ્હાવો લઈ લઈએ. પણ જ્યાં છ મહિના થયા (ત્યાં ખબર પડી) ક્ષય છે, ક્ષયની અસર થઈ છે. હેં...? ટી.બી. છે. કેટલા વખતથી? થોડી ટી.બી. શરૂ હશે, પછી લગન કર્યા. બોલ્યો નહિ. હાય! હાય! અરે..! ત્રીજે નંબરે ગયો. હાય! હાય! શું છે? ઇ તો પરદ્રવ્ય છે, બાપુ! એ પરવસ્તુ છે. આત્મા પણ જુદો ને એના રજકણ પણ જુદા. એનાથી લ્હાવા લેવા ગયો ઇ મિથ્યાત્વના લ્હાવા લીધા. લાવા નથી આવતા? લાવા નીકળે છે ને? જ્વાળા-અગ્નિ. 'ગુલાબભાઈ!' આવે છે ને પરદેશમાં નહિ? ડુંગરામાંથી જ્વાળા (નીકળે). આ તેં પોતે અજ્ઞાનની જ્વાળા અગ્નિની કાઢી. આ મારા ને અમે લ્હાવા લીધા, હોં! છેલ્લું-પહેલું અમારે હતું ને એટલે છેલ્લો લ્હાવો લઈ લીધો. 'છગનભાઈ'! મૂઢ માળા એવા બોલે ને! પાંચ જણા બેઠા હોય. સામૈયાને આપણે છેલ્લું-પહેલું ને તમારી પાસે મૂડી પૈસા (છે). તમારે ક્યાં બીજું સંતાન હતું? આપણે સાત-પાંચ કાંઈ છે? બાઈડ્યું નવરી થાય એટલે એમ બોલે. સાત-પાંચ આપણે કાંઈ છે? સાત-પાંચ એટલે કાંઈ જાજું છે? આ એક છોકરો હતો. બહુ સારું, લ્યો ! છોકરો પણ ક્યાં તારો હતો?

મુમુક્ષુ :– તો કેનો હતો?

ઉત્તર :– છોકરો એના આત્માનો, શરીર એના જડનું. તારું કે દિ' હતુ એમાં? હવે શું કરવું આમાં? મોહે કરીને મારી નાખ્યા જગતને. મિથ્યા દૃઢતર મોહ, મહા મિથ્યાત્વભાવ. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

'ઉન્હીં વ વૈસે હી શરીરાદિકકો આત્મા નહીં, અપિતુ આત્માકે સમાન માનતા રહતા હૈ.' સમજાણું? અમારા જેવા જ છે, એ બધા અમે જ છીએ, એક જ છીએ. જુદા ક્યાં છે? અમારા ધાર્યા પ્રમાણે ચાલે છે, જુઓ! લ્યો! ઇચ્છા થાય ત્યારે આમ ચાલે છે. કામ થાય છે કે નહિ ધાર્યા પ્રમાણે? ના, ના. સાંભળ તો ખરો! ઇ ક્રિયા તારી ઇચ્છાથી થતી નથી, તને ભાન નથી. આહાહા..! એની અવસ્થા, એનો સ્વભાવ એનામાં છે. એની અવસ્થાનું આમ થવું એ સ્વભાવ તારાથી અન્ય સ્વભાવી છે. એટલે આ તારાથી થાય એ હરામ વાત હોય તો, એમ કહે છે. આહાહા..!

એમાં એ ખાવા બેઠો હોય ને રોટલી ને સરખાઈની ઘીમાં તળેલી પૂરી (હોય) અને આમ રસ ઊંચા હોય. સમજ્યા ને? જમાદાર કેરીના મોટા ઊંચા આવે છે ને? લાલચોળ. આમ ખાતો હોય ત્યારે જાણે કે ઓ..હો..હો..! જાણે વૈકુંઠમાં બેઠો હોય જાણે! મૂઢ છો. એ તો જડ છે, માટી છે, રજકણ-ધૂળ છે. એની અવસ્થાથી તને સુખ થાય એ માન્યું ક્યાંથી તેં આ? આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? વાત ભારે!

ત્યારે સમકિતી એમ ન માનતો હોય તો છોડી દેતો હશે ખાવું? ખાય છે જ કે દિ'? સાંભળ તો ખરો, તને ખબર નથી. એ તો જડની ક્રિયા થાય છે તેને જોવે છે. અજ્ઞાની જડની ક્રિયા થાય તેને હું કરું છું એમ માને છે. ફેર માન્યતામાં છે. આહાહા..! **'અપિતુ આત્માકે સમાન માનતા રહતા હૈ.'** **'स्वानि'** છે ને? **'स्वानि प्रपद्यते'** એમ છે ને? શરીર ને લક્ષ્મીને પોતાપણે માને છે. અરે..! બાપા એ પર વસ્તુ (છે). તારે એને ક્યાંય આઘે ને છેડે કાંઈ મેળ નથી. સમજાણું? એ દાખલો હવે આપે છે. જુઓ! પછી આપશે.

दोहा - पुत्र मित्र घर तन तिया, धन रिपु आदि पदार्थ।
बिल्कुल निजसे भिन्न हैं, मानत मूढ निजार्थ।।८।।

છે? આઠમો શ્લોક છે, આઠમો. હિન્દી, ભાઈ! હિન્દી. 'ગુલાબભાઈ!' **'पुत्र मित्र घर तन तिया,'** તિયા એટલે સ્ત્રી, તન (એટલે) શરીર. ઘર, **'धन रिपु'** રિપુ એટલે દુશ્મન **'આદિ પદાર્થ'** દેહ, કૂળ, કુટુંબ બધું લીધું. **'બિલ્કુલ નિજસે ભિન્ન હૈં,'** સર્વથા તારા આત્માથી જુદે-જુદા (છે). તારે ને એને કાંઈ મેળ ને સંબંધ નથી. માળો પણ એવો ચોંટ્યો ને! આને સગવડતા ને મારે નહિ. જ્યારે સગવડતા હોય ત્યારે (કહે), મારે સગવડતા ને અમે સુખી ને આ દુઃખી. મૂઢ છો બેય રીતે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? કોને સગવડતા? પરદ્રવ્યને લઈને આત્માને સગવડતા? તારો સ્વભાવ જુદો, એનો સ્વભાવ જુદો. એને લઈને તને સગવડતા ક્યાંથી આવી? અને એની પ્રતિકૂળતાને લઈને તને પ્રતિકૂળતા-અગવડતા આવી ક્યાંથી? અડતું નથી ને! એ દ્રવ્ય તને અડતું નથી. તું એને અડતો નથી. કેમકે સૌ સૌ ભિન્નમાં પોતાની મર્યાદામાં પોતે રહેલા છે. એમાં આનાથી મને ઠીક ને આનાથી મને અઠીક એ માન્યતા મિથ્યાદષ્ટિએ મૂઢમાંથી ઉત્પન્ન કરેલી છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? **'બિલ્કુલ નિજસે ભિન્ન હૈં,'** બિલ્કુલ પાછું સર્વથા કીધું ને? **'માનત મૂઢ નિજાર્થ.'**

उत्थानिका :- शरीर आदिक पदार्थ जो कि मोहवान् प्राणीके द्वारा उपकारक एवं हितू समझे जाते हैं, वे सब कैसे हैं, इसको आगे श्लोकमें उल्लिखित दृष्टांत द्वारा दिखाते हैं :-

दिग्देशभ्यः खगा एत्य, संवसन्ति नगे नगे।
स्वस्वकार्यवशाद्यान्ति, देशे दिक्षु प्रगे प्रगे।।९।।

अर्थ :- देखो, भिन्न भिन्न दिशाओं व देशोंसे उड़ उड़कर आते हुए पक्षिगण वृक्षोंपर आकर रैनबसेरा करते हैं और सबेरा होनेपर अपने अपने कार्यके वशसे जुदा जुदा दिशाओं व देशों में उड़ जाते हैं।

विशदार्थ :- जैसे पूर्व आदिक दिशाओं एवं अंग, बंग आधि विभिन्न देशोंसे उड़कर, पक्षिगण वृक्षोंपर आ बैठते हैं, रात रहनेतक वहीं बसेरा करते हैं और सबेरा होनेपर अनियत दिशा व देशकी ओर उड़ जाते हैं-उनका यह नियम नहीं रहता कि जिस देशसे आये हों उसी ओर जावें। वे तो कहींसे आते हैं और कहींको चले जाते हैं-वैसे ही संसारीजीव भी नरकगत्यादिरूप स्थानोंसे आकर कुलमें अपनी आयुकाल पर्यन्त रहते हुए मिल-जुलकर रहते हैं, और फिर अपने अपने कर्मोंके अनुसार, आयुके अंतमें देवगत्यादि स्थानोंमें चले जाते हैं। हे भद्र ! जब यह बात है तब हितरूपसे समझे हुए, सर्वथा अन्य स्वभाववाले स्त्री आदिकोंमें तेरी आत्मा व आत्मीय बुद्धि कैसी? अरे! यदि ये शरीरादिक पदार्थ तुम्हारे स्वरूप होते तो तुम्हारे तदवस्थ रहते हुए, अवस्थान्तरोंको कैसे प्राप्त हो जाते? यदि ये तुम्हारे स्वरूप नहीं अपि तु तुम्हारे होते तो प्रयोगके विना ही ये जहाँ चाहे कैसे चले जाते? अतः मोहनीय पिशाचके आवेशको दूर हटा ठीक ठीक देखनेकी चेष्टा कर। ।।९।।

दोहा - दिशा देशसे आयकर, पक्षी वृक्ष बसन्त।
प्रात होत निज कार्यवश, इच्छित देश उड़न्त।।९।।

'**ઉત્થાનિકા :– શરીર આદિક પદાર્થ જો કિ મોહવાન્ પ્રાણીકે દ્વારા...**' મોહવાન પ્રાણી દ્વારા, હોં! '**ઉપકારક એવં હેતુ સમજે જાતે હૈં,...**' એવા મૂઢ જીવોથી એ જીવો એ બધા મને ઉપકારક છે. અમારા હેતુ છે. એ અમારા 'સમજવામાં આવે છે, તે બધા કેવા કેવા છે?' ઇ કેવા પ્રકારે છે એનો કોઈ દાખલો છે. '**ઇસકો આગે શ્લોકમેં ઉલ્લિખિત દૃષ્ટાંત દ્વારા દિખાતે હૈં :–**' દાખલો બતાવે છે.

दिग्देशभ्यः खगा एत्य, संवसन्ति नगे नगे।
स्वस्वकार्यवशाद्यान्ति, देशे दिक्षु प्रगे प्रगे।।९।।

'**અર્થ :– દેખો! ભિન્ન ભિન્ન દિશાઓં...**' રાતે આવે છે ને? નિશાળમાં પણ પહેલા એવું આવતું, ભાઈ! નિશાળમાં આવતું. હવે કોણ જાણે (શું હશે)? 'દલપતરામ'ના વખતમાં એક શ્લોક આવતો. 'દલપતરામ' કવિ હતા ને? કદડા. 'કવિ દલપતરામ ડાયાભાઈ!' સાંઈઠ વર્ષ પહેલા અમે જ્યારે ભણતા ને ત્યારે એ 'દલપતભાઈ!' (હતા), પછી એના દીકરા હતા. 'નાનાભાઈ!' છે ને? એ તો અહીં આવ્યા હતા ને, 'નાનાભાઈ!' અહીં આવ્યા હતા. અને બીજા ભાઈ (હતા), એ બધા મળેલા, અમને બધા મળ્યા હતા ને! એના સાંઈઠ વર્ષ ઉજવ્યા હતા. 'નાનાભાઈ'ના. (સંવત) ૧૯૯૨ની સાલ (હતી). મરી ગયા. કહે છે. ઇ એમાં આવતું

કે 'એક પંખી મેળો ઉડી આકાશે આવ્યો..' એવું કાંઈક આવે છે, એવું આવતું. લ્યો! હવે આવી ગયો શબ્દ, લ્યો ! એવું એમાં આવતું. 'પંખી મેળો ઉડી આકાશે આવ્યો' પંખીને મેળો ઉડી અને આકાશે (આવ્યો). બેઠો, સવાર પડે ત્યાં સૌ સૌ ચાલ્યા જાય. સવાર પડે ત્યાં ક્યાંથી આવ્યા ન્યાં(જ) જાવું એવો નિયમ નહિ. ગમે ત્યાંથી આવ્યા ને ગમે ત્યાં (જાય). બાર કલાક ભેગા બેસે તોપણ એક બીજા સામું જોયા કરે. રાતે તો ખાય નહિ. બગલો બેઠો હોય, બગલી બેઠી હોય, કો'ક બીજું બેઠું (હોય). સો-સો, બસ્સો-બસ્સો ભેગા થાય, હોં! અમે ન્યાં ગયા હતા ને (ત્યાં) બહુ ભેગા થતા. એ આ ખાંડવાળો કોણ કહેવાય? 'વઢવાણ' 'નાતાલીયા'! એના મકાનમાં અમે ઉતર્યા હતા ને! છઠ્ઠી સાલમાં. પાછળ ખાલી અને મોટું ઝાડ (હતું). એટલા જનાવર, એટલા જનાવર આવે. પાછળ કોઈ રહેતું નહોતું. આ કરોડપતિ 'નાતાલીયા'. 'કાન્તિભાઈ!' ગુજરી ગયા ને? દાક્તર, 'કાન્તિલાલ' દાક્તર. 'નાનાલાલભાઈ' ના જમાઈ ગુજરી ગયા. કરોડપતિ મોટા ગૃહસ્થ. ત્યાં અમે ઉતર્યા હતા, પાછળ ઝાડ ખાલી, મકાનો ખાલી, કોઈ માણસ નહિ. એટલા પંખીઓ (આવે). સાંજ પડે ત્યાં તો કોલાહલ, હોં! હજારો (પંખીઓ). રાત પડે પછી ચૂપ થઈ જાય. સવાર પડે પાછી ક્યાંથી આવ્યા ને ક્યાં ગયા એનો મેળ નહિ કાંઈ. ઊડવા માંડે ભરડાટ ચારેકોરથી. આવો દાખલો પહેલા આવતો, હોં! ચોપડીમાં આવતો.

એમ અહીંયાં કહે છે કે, **'ભિન્ન ભિન્ન દિશાઓં વ દેશોંસે...'** દિશા જુદી ને દેશ જુદા. જુદા જુદા દેશ ને દિશામાંથી ઝાડમાં ઉડીને (આવે). **'ઉડ ઉડકર...'** પંખી આમ આમ કરતાં આવે ને? ગતિ કરતાં (આવે). **'પક્ષિગણ વૃક્ષોંપર આકર રૈનબસેરા કરતે હૈં.'** રૈનબસેરા– રાતે વસવું કરે છે. ક્યાંકથી આવ્યો ને ક્યાંનો ક્યાં (જાય). બાર કલાક ભેગા બેસે. **'ઔર સબેરા હોનેપર...'** સવાર જ્યાં પડે **'અપને અપને કાર્ય કે વશ સે...'** પાછા કોઈને કારણે નહિ. પેલો આમ ઊડે છે તો આમ જાવું એમ પણ નહિ, પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે એ આમ ઉડીને ચાલ્યો જાય, પેલો ઊડીને (ચાલ્યો જાય), આ ઊડીને ચાલ્યો જાય. પછી ક્યાંથી આવ્યા હતા, જ્યાંથી આવ્યા ન્યાં જાવું એમ પણ નહિ.

'અપને અપને કાર્યકે વશસે જુદી જુદી દિશાઓં...' પાછી દિશા પણ જુદી. જે દિશાએ (આવ્યા હોય એ) દિશા પણ પડી રહે. આવ્યા હોય ઉગમણા, ચાલ્યા જાય આથમણા. દેશ પણ જુદો. આવ્યો હોય બીજા દેશમાંથી. સમજ્યા ને? જુઓને! પેલા જનાવર નથી આવતા? ક્યાંયથી આવે છે. 'મુંબઈ' બહુ આવે છે. કઈ દિશાથી પેલા જનાવર આવે છે? લાખો જનાવર. સાંજના આવતા. 'મુંબઈ' અમે જોતાને! અહીં પણ આવે છે. કુંજરા! કુંજરા આવે, અહીંયાં શિયાળામાં ચાર મહિના આવે. પછી ચાલ્યા જાય. હજારો, લાખો ક્યાંય ચાલ્યા જાય, ક્યાંય. બહુ દેશ છેટે હજારો ગાઉ ચાલ્યા જાય, હજારો ગાઉ ચાલ્યા જાય. કુંજરા આવે છે.

મુમુક્ષુ :– અહીં આવે છે?

ઉત્તર :– હા, અહીં આવે છે ને! આખા દેશમાં આવે છે, વર્ષોથી આવે છે. અહીં તો અમે ઘણા (જોયા છે). અહીં 'દામનગર' પણ તળાવ છે ત્યાં તો આખો દિ' પડ્યા હોય. આખો દિ' ઢગલા (પડ્યા હોય). હું ત્યાં જતો ને પહેલા, 'સમયસાર' વાંચવા. બહુ છેટે, એક માઈલ છેટે મોટો ખાડો હતો ન્યાં જાતો. કોઈ માણસ ન હોય. ત્યાં એક માઈલ છેટું. શંકરનું દેવળ ને એની આ બાજુ એટલા કુંજરા.. કુંજરા.. કુંજરા ત્યાં પડ્યા રહે. પછી રાત્રે ખાવા નીકળે. દિવસે પડ્યા રહે. બહુ ગરમ હોય ને શરીર! પણ ક્યાંથી આવ્યા ને ક્યાં (જાય) એનો મેળ ન હોય, એમ. **'વૃક્ષોંપર આકર રૈનબસેરા કરતે હૈં.'** એ રાતનો વાસો કરે છે. **'ઔર સબેરા હોનેપર અપને અપને કાર્યકે વશસે જુદી જુદી દિશાઓંમેં વ દેશોં (મેં) ઉડ જાતે હૈં.'**

'વિશદાર્થ :– જૈસે પૂર્વ આદિક દિશાઓં...' પૂર્વમાંથી કોઈ પંખી ચાલ્યો આવે. કોઈ **'અંગ, બંગ આદિ વિભિન્ન દેશોંસે...'** ચાલ્યા આવે. બહુ છેટેથી, હોં! 'મુંબઈ'માં એક જનાવર આવે છે, બહુ છેટેથી આવે છે. ત્યાં (કોઈ) કહેતા હતા. કોંગ્રેસના હાઉસમાં હતા ને? ત્યાં આ ખુણામાંથી આવતા. બહુ (દૂર) દેશ(માંથી) હજારો ગાઉથી આવતા. સાંજના આમ લાઈનસર આવતા. **'અંગ, બંગ આદિ વિભિન્ન દેશોંસે ઉડકર, પક્ષિગણ વૃક્ષોંપર આ બૈઠતે હૈં, રાત રહને તક વહીં બસેરા કરતે હૈં...'** બાર કલાક બેસે, સાંજ પડ્યેથી સવાર સુધી. **'ઔર સબેરા હોનેપર અનિયત દિશા...'** લ્યો! દિશાનું નક્કી નથી કે આ ઠેકાણે જાવું. જ્યાં ઊડવાની ઇચ્છા થઈ ત્યાં ચાલ્યું ગયું. **'અનિયત...'** એટલે આ દિશાએ જાવું એવું કાંઈ નક્કી નથી. **'અનિયત દિશા વ દેશકી ઓર ઉડ જાતે હૈં–'** દિશા ને દેશ બેય. આ દેશમાંથી આવ્યા માટે એ દેશમાં જાવું અને આ દિશાએથી આવ્યા માટે એ દિશાએ જાવું એવું કાંઈ નહિ.

'ઉનકા યહ નિયમ નહીં રહતા કિ જિસ દેશસે આયે હોં ઉસી ઓર જાવેં. વે તો કહીંસે આતે હૈં ઔક કહીંકો ચલે જાતે હૈં–વૈસે હી સંસારીજીવ ભી નરકગત્યાદિરૂપ સ્થાનોંસે આકર...' સમજાણું? આહાહા..! એક ફેરી પેલો પ્રશ્ન કર્યો હતો, કીધું ને? અમારે આ 'આણંદજી'. 'મનસુખ' નું જ્યારે સગપણ કર્યું ને? 'ચિત્તલ'! ત્યારે અમે ત્યાં હતા ને? (સંવત) ૧૯૮૭. ૧૯૮૬ નું 'અમરેલી' (હતું). ત્યારે 'નાનાલાલભાઈ' આવેલા. સગપણ થયું ત્યાં એણે પૂછ્યું કે, 'આ શું (હશે)?' (મેં કહ્યું), 'ઇ કન્યા આવી હશે થોરમાંથી અને આ ધણી આવ્યો હશે કોઈ નરકમાંથી, કાંઈ મેળ નથી.' સમજાણું? આ શેનાથી (ભેગા થયા?) એમ કાંઈક એણે પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો. એમ કે આ સંબંધ હશે ને? કીધું, સંબંધ કાંઈ ન મળે. એક બાયડી આવી ક્યાંકથી થોરમાંથી મરીને આવી હોય અને પેલો ક્યાંકથી મરીને આવ્યો હોય તીડમાંથી. બેય અહીં ભેગા (થઈ ગયા). કર્મની યોગ્યતાના એવા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ હોય (તો) સંબંધ થઈ જાય. એવું કાંઈ લેવા-દેવા ન હોય. કાંઈ લેવા ને દેવા ન હોય. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

'ચિત્તલ'માં પ્રશ્ન થયો હતો. એમ કે આ બધા ભેગા (થયા તો કાંઈક પૂર્વનો સંબંધ હશે ને?) (કીધું), કાંઈ ન મળે. એક મરીને ક્યાંકથી આવી (અને) એક મરીને ક્યાંકથી આવ્યો હોય. સમજ્યા ને ? એક ક્યાંકથી મરીને પંખી (થયો) હોય અને એ વળી માણસ થયો હોય. એક તીડલું હોય, ક્યાંક જીવ ખાતો હોય, એમાંથી મરીને બાયડી થઈ હોય. એમ બે ભેગા થાય. એમાં શું છે પણ? ધૂળ ને ધાણી કાંઈ નથી. એક બીજાને સંબંધ લેવા ને દેવા કાંઈ ન મળે. પણ જ્યાં પચીસ વર્ષ ભેગા રહે, આ બાર કલાક ભેગા રહે આ (પક્ષીઓ) રાતે બાર કલાક રહે, આ પાંચ-પચીસ વર્ષ ભેગા રહે ત્યાં માને કે આ બધા આપણા છે. ધૂળમાંય તારા નથી, સાંભળને હવે! આહાહા..! ક્યાંનો આવ્યો ને ક્યાં ગયો.

અરે..! મારા છોકરા, મારા છોકરા કરે. બાપ હોય તો (એમ બોલે), અરે..! આ છોકરો જો હોત ને તો મારે મરણમાં ઠીક પડત. તાકડે પરદેશમાં મોકલ્યો. ઠીક! ક્યાં પણ તારો છોકરો હતો? આવા ને આવા ભ્રમણાના પોટલા ઉભા કરી, હાથે કરી મૂઢ પરદ્રવ્યના સ્વભાવમાં મને ઠીક પડે છે ને અઠીક માનીને રખડી રહ્યો છે. પોતાની જાતની ખબર ન મળે. હું એક આત્મા જ્ઞાન ને આનંદકંદ છું. મારો સ્વભાવ તો જ્ઞાન ને આનંદ છે. એ મારું જ્ઞાન ને મારો આનંદ મારામાંથી આવે છે. કાંઈ કોઈના નિમિત્તમાંથી આવતું નથી. આ ઇન્દ્રિયોથી જ્ઞાન આવતું નથી, ઇન્દ્રિયોથી સુખ આવતું નથી તો બહારમાંથી ક્યાંથી આવતું હતું? સમજાણું કાંઈ?

કહે છે કે, **'સંસારીજીવ ભી નરકગત્યાદિરૂપ...'** કોઈ નરકમાંથી આવ્યો હોય, લ્યો! કોઈ ઢોરમાંથી આવ્યો હોય. ઘરમાં દસ માણસ હોય, કોઈ નરકમાંથી આવ્યો હોય, કોઈ પશુમાંથી આવ્યો હોય, કોઈ પંખીમાંથી આવ્યો હોય. સમજ્યા ને? કોઈ તીડમાંથી આવ્યો હોય, કોઈ કીડી મરીને બાયડી થઈ હોય–સ્ત્રી થઈ હોય, કોઈ દેવ મરીને ભૂતડા-બૂતડામાંથી મરીને આવ્યો હોય. ઘરના દસ-બાર માણસમાં (આવું હોય). જુદા જુદા **'નરકગત્યાદિરૂપ સ્થાનોંસે આકર કુલમેં અપની આયુકાલ પર્યન્ત હુએ...'** પેલા પંખી ચાર પહોર ઝાડમાં રહે. અહીં એનું આયુષ્ય જેટલું હોય, લઈને (આવ્યો હોય) એટલો કાળ અહીંયાં. રહે.

મુમુક્ષુ :– આવી વાત સાંભળીને વ્હેમ પડી જાય ને?

ઉત્તર :– એને વ્હેમ પડતો નથી. ઇ માટે તો કહે છે કે વ્હેમ કર હવે. તારા કોઇ દિ' ત્રણકાળમાં નથી. આહાહા..! એની સામું આમ ટગ ટગ જોઈ (રહે). મરતા પણ (એમ) હોય. પાંત્રીસ વર્ષની બાયડી ને પેલો ચાલીસ વર્ષનો હોય ને મરતા (જોવે). અરે..રે..! હવે શું કરશો તમે? બીજે પરણશો? આ ત્રણ છોકરા છે ને! હાય! હાય! બે-પાંચ લાખની મૂડી હોય અને પેલી પાંત્રીસ વર્ષે મરતી હોય ને અહીં ચાલીસ વર્ષ હોય (તો એમ થાય કે) આ નક્કી નવી પરણશે. આ છોકરા ત્રણ ને બિચારા ગરીબડા ને જો પેલી એવી આકરી આવે તો આ બિચારા... આ પણ નહિ માને ને આ પણ નહિ માને. મફતના પછી રોવે.

પેલો પણ રોવે ને પેલી પણ રોવે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :– હવે કરવું શું?

ઉત્તર :– છોડી દે. પર મારા ને પરને લઈને સુખ-દુઃખ મને થાય એ માન્યતા છોડી દે. આહાહા..!

'આયુકાલ પર્યન્ત...' પેલા (પંખીઓ) ચાર પહોર રહેતા. આ તો થોડો (કાળ) પણ એમાં રહે. એમાં શું છે? **'મિલ-જુલકર રહતે હૈં,...'** લ્યો! આયુ પર્યન્ત સુધી ઘરમાં દસ માણસ, પંદર માણસ ભેગા રહ્યા. એકબીજા એકબીજા છોડીયું ને છોડીયું ને ભાઈઓ ને નાના ને મોટા ને આ ને હો ને, આ મારો નાનો ભાઈ છે ને આ મારી બેન છે ને આ મોટી બેન છે ને નાની બેન છે ને... કોઈ ન મળે તારા ને કોઈ ન મળે તું તેનો. કોઈ ન મળે તારા અને તું નથી કોઈનો. તારો તું અને એનો ઇ. આહાહા..! મારી નાંખ્યા છે ને ભ્રમણાએ પણ! આ ભેગા થાય પછી એકબીજા ચાલ્યા જાય. એમાં શું છે?

'ઔર ફિર અપને અપને કર્મોંકે અનુસાર,...' જુઓ! એ ભેગા થયા, પાંચ-પચીસ (વર્ષ) આયુષ્ય પ્રમાણે રહ્યા ને જેવા પાછા ભાવ કર્યા ને કર્મ બાંધ્યા (એને ભોગવવા) ઉડીને ચાલ્યા જાય. એની ગતિ કોઈ નરકમાં ગયો ને કોઈ ઢોરમાં ગયો ને કોઈ કીડામાં ગયો ને કોઈ કીડીમાં ચાલ્યા ગયા. કોઈ લેવા કે દેવા નથી. સમજાણું કાંઈ? આ તો સ્વ-પર પદાર્થ ભિન્ન છે એને એક માનવા એ મિથ્યાત્વ છે એ બતાવે છે, ભાઈ! સ્વ અને પર પદાર્થ બે તદ્દન ભિન્ન છે. એને મારા માનવા અને મારાથી સુખ-દુઃખ એને થાય ને એનાથી સુખ-દુઃખ મને થાય એ ભ્રમણા તારી પાપની (છે), મિથ્યાત્વનું પાપ છે એમ કહે છે.

મુમુક્ષુ :– પરનું ન કરી શકે એવું એમાં ક્યાં આવ્યું?

ઉત્તર :– કરી ન શકે એવું એમાં ક્યાં ન આવ્યું? એનો સ્વભાવ એનો. એ તું ક્યાં કરી શકે એને? બાયડી ને છોકરા સેવા કરે. ધૂળે કરતા નથી, હવે સાંભળને! ઇ તો રાગ એનામાં કરે, દેહની ક્રિયા દેહને લઈને થાય છે. આ દેહને એની ક્રિયા અડતી પણ નથી. સેવા કોણ કરતો'તો તારી? માળાએ પણ ગાંડપણના સનેપાત પીધા છે ને? સનેપાતના. ભૂલી ગયો, ભૂલી. સત્ય શું છે ને અસત્ય શું સેવું છું? (એ ભૂલી ગયો).

મુમુક્ષુ :– આ ગાંડપણ તો મહાપુરુષ સિવાય કોઈ કાઢી શકે નહિ.

ઉત્તર :– મહાપુરુષ થયા વિના એ કાઢી શકે જ નહિ. ઠીકને! 'શશીભાઈ'! આહાહા..! રાંકો થયો, માળો રાંકો ભીખારી. આહાહા..! ભીંત પાસે જઈને માંગે, 'એ ભીંત પડીશ નહિ, હોં! નહિતર હું મરીશ.' પણ હવે તું ન્યાંથી ખસી જાને! આહાહા..!

કહે છે કે, પોતાના આયુકાળ પર્યન્ત બધા ભેગા રહે. પછી પોતાના કર્મ અનુસાર... આહાહા..! એક ભાણાના જમનારા, તું જો એક ભાણે જમનારા 'શ્રેણિક રાજા' એનો દીકરો 'અભયકુમાર' એની રાણીઓ. એક ઘરે જમનારા. 'શ્રેણિક' મરીને નરકે ગયા, 'અભયકુમાર'

સ્વર્ગે ગયા, રાણીઓ કેટલીક ત્યાગી થઈને સ્વર્ગમાં ગઈ. ક્યાં ભેગા ને કોને લેવા ને દેવા. આહાહા..!

'સીતાજી', 'લક્ષ્મણ' ને 'રામ', લ્યો! ત્રણે ભેગા રહેનારા. ત્રણે વનવાસમાં ગયા. ઓહો..! 'રામ' અને 'લક્ષ્મણ', 'રામ' ને 'સીતાજી'ની 'લક્ષ્મણ' સેવા કરે. જંગલમાં, વનમાં ચાર ચાર ગાઉ (ચાલે), પગ ઉઘાડા, 'સીતાજી'નું શરીર સુંવાળું. ('સીતાજી' કહે છે), 'થાકી ગઈ છું. હવે હું નહિ ચાલી શકું.' ('લક્ષ્મણ' કહે છે), 'બેસો માતા! અહીંયાં બેસો. હું ફૂલ લઈ આવું. ફૂલ લઈ આવીને ફૂલને (પાથરી દઉં). જંગલમાંથી મણ, બે મણ ફૂલ લઈ આવે છે (અને) પાથરીને બેસાડે. 'સીતાજી' ને 'રામ'. પોતે રોજ રસોઈ બનાવે, 'લક્ષ્મણ' પોતે! 'વાસુદેવ' ત્રણ ખંડનો ધણી. કળા પણ બધી આવડે ને! રાજકુમાર હતા ને! બધી કળા (આવડતી હતી). સૂકા લાકડા લઈ આવી, રોટલી, દાળ, શાક, ભાત, પાણી... એવું બનાવે. આમ ફૂલ, ઝાડની ખબર હોય કે આ દાળમાં નાખીએ તો વઘારે ને આવું થાય. ઇ ભાઈ! 'લક્ષ્મણ' મરીને ગયા નરકે, 'સીતાજી' ગયા સ્વર્ગમાં, 'રામ' ગયા મોક્ષ. આહાહા..! સૌના પરિણામે સૌ છે. એમાં કાંઈને લેવા-દેવા નથી.

'રામચંદ્રજી' મોક્ષ પધાર્યા, 'સીતાજી' અત્યારે સ્વર્ગમાં છે, અત્યારે બારમાં દેવલોકમાં છે, 'લક્ષ્મણ' નરકમાં છે. 'સીતાજી'ને એમ થયું કે અરે..! મારા દિયર આવા હતા, મારી સેવા કરતાં ને અર..ર..! નરકે (ગયા)? ન્યાં લેવા ગયા. ઉપડે શેનું? લોચા (વળી ગયા). જેમ પારાનો હરણ્યો પારો જુદો પડી જાયને એમ આ લેવા ગયા તો આમ કટકા થઈ ગયા. 'હે દેવ! તમે ત્યાં પાછા જાવ. અમારા પાપે અમે નરકમાં આવ્યા. એ તમે નહિ મુકાવી શકો.' આહાહા..! અત્યારે નરકમાં છે અને 'સીતાજી' સ્વર્ગમાં છે. 'નહિ મુકાવી શકો. જાવ તમારી તો દયા છે પણ અમારા પાપના ઉદયમાં તમે શું કરો?' લાખો, અબજો, અબજો વર્ષ, અસંખ્ય અબજ વર્ષ નરકમાં સડશે, સડે છે. આહાહા..! એ ત્યાં સો, બસ્સો, હજાર વર્ષ સુધી આમ જરી.. શરીરનું પેલું ને આ વાસુદેવ. એક બાણે માર્યા 'રાવણ'ને આમ ફડાક દઈને. એક ચક્ર ચડાવ્યું ત્યાં 'રાવણ'નો... એ પણ અત્યારે નરકમાં પોકાર પોકાર કરે છે.

મુમુક્ષુ :– રાવણ જેવા પાપ કર્યા'તા.

ઉત્તર :– આ શું કહ્યું? શેની વાત ચાલે છે આ? લે! 'લક્ષ્મણ'ની વાત ચાલે છે કે નહિ? 'વાસુદેવ' હતા. મરીને નરકે જાય, નિયાણ કર્યા હોય, એ બધા પૂર્વે નિયાણા કર્યા હોય. આ 'રામચંદ્રજી' સગા ભાઈ, જેની સેવાઓ કરી એ પોતે મોક્ષ પધાર્યા, 'સીતાજી' સ્વર્ગમાં છે. જેના જેના જેવા ભાવ કર્યા એ સ્વતંત્ર (કર્યા), કોઈને લેવા-દેવા ન મળે. કહો, સમજાણું?

નાનો ભાઈ હતો. નાનાને બહુ રોગ થયો પછી મોટા ભાઈએ એની સેવા કરીને ઇંડા

ખવરાવ્યા, ઇંડા ને બીંડા ખવરાવ્યા. મરીને ગયો (નરકમાં). મોટો (ભાઈ) નારકી થયો, પેલો નાનો પરમાધામી થયો. નરકમાં મારવા આવ્યો. અરે..! ભાઈ! પણ મેં તારા માટે (પાપ) કર્યાં ને! કોણે કહ્યું હતું, તું મારા માટે કર' સમજાણું? નાના ભાઈના રોગને માટે એને પૂછ્યા વિના ખાનગી ઇંડા ને ફલાણું (ખવરાવ્યું). દાક્તર કહે, ખવરાવો. નહિતર પેલું છે. માખણ સાથે ભેગો ભેગો થોડો થોડો ઇંડાનો રસ આપજો. પેલો મરીને ગયો નરકે ગયો, મોટો ભાઈ, સેવા કરી ઇ. અને (નાનો) મરીને પરમાધામી થયો. મરતા જરીક પરિણામ કાંઈક ઠીક થયા કે અર..ર..! આવા રોગ ને આ! પરમાધામી પેલા નારકીને મારવા આવે. 'માર પછાડ.' 'ભાઈસા'બ પણ તારા માટે (પાપ કર્યાં).' (ત્યારે નાનો ભાઈ કહે છે), 'આપણે ક્યાં એક છીએ?' 'જેચંદભાઈ!' આવું એકવાર નહિ, હોં! એવું અનંતવાર (થયું છે). આ પણ અનાદિનો છે. અહીં ક્યાં ન્યાં આટલામાં આવી ગયો છે? મોરબી'માં આવ્યો ને આટલા વર્ષથી (રહે છે) ઇ આત્મા એટલો છે? નહિ. આહાહા..!

ભાઈ! તું તારા દ્રવ્યની નજર કરને! ભાઈ! એમ કહે છે તારું દ્રવ્ય પડ્યું છે, પ્રભુ! વસ્તુ છે ને! ભાઈ! એ આનંદ ને જ્ઞાનના ભંડારથી ભરેલો (છે) એની તો નજર કર, એનો તો વિશ્વાસ કર કે હું આત્મા જ છું, શાંત ને આનંદ છું. આ પરપદાર્થની સાથે મારે કાંઈ સંબંધ નથી. આહાહા..! એણે કોઇ દિ' પણ ઊંધાઈ ઊંધાઈ છોડી નહિ ને સવળાઈ કરી નહિ. બહારમાં કાંઈક માની લીધું. કાંઈ નીતિ ને કાંઈ નૈતિક કર્તવ્ય ને લોકોની સેવાને, કાં તો કાંઈ દયા-દાનની વૃત્તિની ક્રિયા ને કાંઈ થયું ત્યાં... ઓહોહો..! આપણે તો બહુ કર્યું હવે. જાવ રખડવા.

મુમુક્ષુ :– બીજા નથી કરતાં એવું કર્યું ને.

ઉત્તર :– ધૂળમાંય કર્યું નથી, શું કરતાં હતા હવે? સમજાણું કાંઈ?

કહે છે, **'અપને અપને કર્મોંકે અનુસાર, આયુકે અંતમેં દેવગત્યાદિ સ્થાનોંમેં ચલે જાતે હૈં...'** કોઈ દેવમાં જાય, અરે..! દીકરો દેવમાં જાય, બાપ નરકમાં જાય. આહાહા..! 'અભયકુમાર' આમ બેને કેવો પ્રેમ! 'અભયકુમાર' બહુ બુદ્ધિવાળો હતો, બહુ બુદ્ધિ. નથી તમારા લખાણ ચોપડામાં? 'અભયકુમાર'ની બુદ્ધિ હજો! બહુ બુદ્ધિવાળા (હતા). પિતાજીની આમ ચેષ્ટા જાણી લે. શોકમાં હોય તો ચેષ્ટા (જોઈને પૂછે) 'કેમ પિતાજી શું છે? કહેવા જેવી વાત હોય તો કહો, બાપુજી! હું એનો ખુલાસો કરી દઈશ.' 'ભાઈ! તારાથી મારે ખાનગી શું હોય?' વાત કરે. પેલો મરીને નરકે ગયો. હાય! હાય! ચોરાશી હજાર વર્ષની સ્થિતિએ નરકમાં છે, અત્યારે 'શ્રેણીક રાજા' પહેલી નરકમાં છે. સાત નરક છે ને ત્યાં. થોડામાં થોડી દસ હજાર વર્ષની સ્થિતિ (હોય), આ ચોરાશી હજારે છે. 'અભયકુમાર' સ્વર્ગમાં ગયા. કોનું કરવું આમાં? કહે છે. એક જણો કહે કે, આ મહારાજનું સાંભળીએ તો વેપારના વેપાર ...

મુમુક્ષુ :– ..

ઉત્તર :- પણ ધંધા કોણ કરી શકે? તું કરે છે તો ધંધો તો એને કારણે જડને કારણે ચાલે, શું તારાથી હાલતો હશે? એય! 'ગુલાબભાઈ!' ચોપડી-બોપડીયુ 'ગુલાબભાઈ!' કરતા હશે? બિલ્કુલ નહિ. એ ચોપડી જડ છે. જડની પર્યાયથી રચાયેલ છે. આત્મા કરે એને?

મુમુક્ષુ :- બુદ્ધિ કામ કરે..

ઉત્તર :- ધૂળમાં, બુદ્ધિ અહીં રહી ને ચોપડી ન્યાં રહી. બુદ્ધિ ગરી ગઈ ન્યાં?

મુમુક્ષુ :- કેમ લખાણ..

ઉત્તર :- લખાણ એને કારણે, જડને કારણે થાય.

મુમુક્ષુ :- આટલી સરસ વાતો..

ઉત્તર :- સરસની વ્યાખ્યા શું? જડના પરમાણુની એ અવસ્થાને કાળે તે અવસ્થા થાય. મૂઢ માને કે મારે લઈને થાય. એ મહાભ્રમણા અસત્યની સેવે છે, એમ કહે છે.

મુમુક્ષુ :-

ઉત્તર :- પણ ઇ તો ઇનો ઇ ભાવ (છે). ન્યાં અંદર પરમાણુની અવસ્થા થવાની હોય એમ થાય છે. એ જડની અવસ્થા છે. શું આત્માની છે? હાથ આમ આમ થઈ જાય, આમ. શિયાળો હોય ને સરખાયનો...

મુમુક્ષુ :- અક્ષર ઝીણા..

ઉત્તર :- લખ્યા હવે. એક કલમ પણ આમ ચાલે એ આત્માનો અધિકાર નથી, આંગળી આમ ચાલે એ આત્માનો અધિકાર નથી. એ જડની અવસ્થા છે. આ આત્મા તો જ્ઞાન કરે કાં અભિમાન કરે કે મેં કર્યું. બીજું કાંઈ છે નહિ.

મુમુક્ષુ :- અમારા શાસ્ત્રો અમારી પાસે લખાવ્યા એમ કહે છે.

ઉત્તર :- એ બધી વાતું, ઇ બધી વાતું. ઘણા બધા અમે જોયા. એની બધી પોકળ ઉઘાડીએ તો બધા સમજવા જેવા હોય. કહો, સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

અરે..! સ્વ ને પર. બાપા! તું અને પર કોણ છે એની તને ખબરું વિના (રખડી રહ્યો છો). પરની ચીજો એને કારણે આવીને ઉભી રહી, એને કારણે પૂરી મુદતે ચાલી જશે. આહાહા..! બાયડી મરીને સ્વર્ગમાં જાય, ધણી મરીને નરકમાં જાય. આમાં કોનું કરવું? સમજાણું કાંઈ? ધણીના પરિણામ ભૂંડા હોય (તો) નરકમાં જાય, બાયડીના પરિણામ ઠીક હોય તો સ્વર્ગમાં જાય. એમાં સંબંધ શું લેવા ને દેવા? કહો, બરાબર હશે આ વાત? આહાહા..! બાપુ! તારું પરથી જુદાપણું તને ભાસતું નથી અને તારાથી એ જુદા એમ તને ભાસતું નથી. છે તેમ ભાસતું નથી? જુદા છે તે તને જુદા ભાસતા નથી તો હવે તને સુખનું કારણ થાય શી રીતે? આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

કીધું નહોતું પેલા ફકીરે? 'નુરજહાં'! એનું તેજ હતું ને રાણીનું? 'જહાંગીર' અંદર બેઠો હતો. એક ફકીરે સાંભળ્યું હશે કે એની રાણી બહુ રૂપાળી છે. બંગલાના બારણા-બારણા

બંધ હશે. એને કાંઈક લબ્ધિ હોય કો'કને તો અંદર ગર્યો. રાણી ને રાજા બેઠા હતા. બહુ રૂપાળી હતી. 'નુરજહાં' જગતનું તેજ બધું ત્યાં (હતું). એના એક એક અવયવમાં નમણાઈ... નમણાઈ... નમણાઈ... નમણાઈ... નમણાઈ... નમણાઈ... નમણાઈ... નમણાઈ... એનું નામ રૂપ. બીજું શું રૂપ હતું? આ અવયવ ને આ બધા ને આ એક એક ટેરવું ને એક એક આ ને એક એક ઇ તો એનો દેખાવ. બહુ સાંભળેલું. ગયો બેઠો, આમ જોયું. આમ બેઠા હતા. આમ કર્યું. કેમ સાંઈ એમ કેમ કર્યું? (ફકીર કહે છે), 'મે સાંભળ્યું હતું કે તારી રાણી બહુ રૂપાળી છે પણ મને લાગી નહિ.' 'સાહેબ! અમારી દૃષ્ટિએ રૂપાળી તમારી દૃષ્ટિએ નહિ.' મારી 'જહાંગીર'ની દૃષ્ટિએ એને જોવો.' 'તારી દૃષ્ટિ ક્યાંથી લાવવી?' 'પ્રેમની દૃષ્ટિએ જોવો તો તેમાં રૂપ દેખાશે. તમારે પ્રેમ નથી ને તમે એ દૃષ્ટિએ જોવો તો રૂપ નહિ દેખાય.' એમ ઊંધી દૃષ્ટિએ દેખાય એને આ મારા માને છે. સવળી દૃષ્ટિએ જો તો તે તારા છે નહિ. આહાહા..!

કહે છે, **'ચલે જાતે હૈં. હે ભદ્ર! જબ યહ બાત હૈ તબ હિતરૂપસે સમજે હુએ,...'** હિતરૂપ સમજે ને? આ બધા અમારા હિતરૂપના જ છે. બાયડી, છોકરા.. આહાહા..! શું અમારા હિતુ, બાપા! બીજાની બાયડી હશે પણ મારી જુદી, એ તમને ખબર ન પડે. મૂઢ મફતનો છો, ગાંડા છો. ધૂળમાંય નથી, સાંભળને! મૂર્ખનો મોટો પિંડલો ભેગો કર્યો છે. કહે છે **'જબ યહ બાત હૈ તબ હિતરૂપસે સમજે હુએ, સર્વથા અન્ય સ્વભાવવાલે સ્ત્રી આદિકોંમેં તેરી આત્મા વ આત્મીય બુદ્ધિ કૈસી? અરે! યદિ યે શરીરાદિક પદાર્થ તુમ્હારે સ્વરૂપ હોતે તો તુમ્હારે તદ્‌વસ્થ રહતે હુએ, અવસ્થાન્તરોંકો કૈસે પ્રાપ્ત હો જાતે?'** તો જો તારું હોય તો તારી હયાતીમાં એની અવસ્થાંતર થઈને ચાલ્યા જાય છે એમ કેમ બને ? સમજાણું કાંઈ? તારા હોય તો તારું રહેવા છતાં, તું બેઠો છતાં એ અવસ્થાંતર કરીને ચાલ્યા જાય છે. તારા હોય એ કેમ આમ ફેરફાર થાય? ભાન નથી થતું તને. **'તુમ્હારે તદ્‌વસ્થ...'** તારી હયાતી રહેતાં, એમ કહે છે. **'અવસ્થાન્તરોંકો કૈસે પ્રાપ્ત હો જાતે?'** લ્યો ! બેઠો હોય ને રોગમાં સડે, ઇ બેઠી હોય ને આ રોગમાં સડે. શું કર પણ હવે? આહાહા..!

'યે તુમ્હારે સ્વરૂપ નહીં અપિ તુ તુમ્હારે હોતે તો પ્રયોગ કે વિના...' તારા વેપાર વિના ઈ **'યે જહાં ચાહે કૈસે ચલે જાતે?'** તારી મરજી વિના જ્યાં એની ઇચ્છા ને જ્યાં કર્મ છે તે પ્રમાણે ચાલ્યા જાય છે. તારા પ્રયોગથી જાય છે? તારી ઇચ્છાથી જાય છે ન્યાં? (નહિ.) તો શેના માની બેઠો છો તું? **'અતઃ મોહનીય પિશાચકે આવેશકો દૂર હટા ઠીક ઠીક દેખનેકી ચેષ્ટા કર.'** જુઓ! ભાઈ! મોહનીયના પિશાચ ભૂતડાને છોડ અને તું ને પર બેય જુદે-જુદા એને ઠીક ઠીક દેખવાની દૃષ્ટિ કર તો તને વિવેક થાય અને તો તને ભાન થાય તો તને દુઃખ મટે અને સુખ થાય. વિશેષ કહેશે...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)